

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ
ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Ову књигу Филолога уредили
М. ПАВЛОВИЋ Р. БОШКОВИЋ М. ПЕШИКАН

Секретар
Ж. СТАНОЈЧИЋ

Књ. XXX — св. 1—2

БЕОГРАД
1973

R. KOLARIČ

(Ljubljana)

GOVOR DVEH SLOVENSKIH VASI NA MADŽARSKEM OB NEŽIDERSKEM JEZERU

Ko sem bil leta 1965. v maju in juniju en mesec v študijske namene v Budimpešti, sem se spomnil, da dostavlja prof. Pavle Ivič na zemljevidu „Deklinacioni pregled srpskohrvatskih govora u Mađarskoj“, priloženem njegovi razpravi „Prilog rekonstrukciji predmigracione dijalekatske slike“ (Zbornik za filologiju i lingvistiku. Matica srpska. Knj. IV—V. Novi Sad, 1961—1962, 117—130) pri krajih Fertőhomok in Hidegség z znakom *x* (krat): „Govori slovenačkog porekla“. V Madžarski akademiji znanosti (Magyar Tudományos Akadémia) sem v Jezikoslovnem inštitutu (Nyelvtudományi Intézet) vprašal direktorjevega namestnika Dr. Király Pétra, ali mu je kaj znano o teh dveh vaseh. Takoj mi je prinesel mapo s kratkimi zapisi govora vsake teh dveh vasi (po 25 vprašanj, v nekaterih po več besed). Zapisal je ta dva govora Botka Ferenc: 5. julija 1952. Fertőhomok, 6. jul. 1952. Hidegség, bržkone za akademika prof. Kniezso. Prepisal sem si oba Botkova zapisa. Vendar iz teh kratkih podatkov nisem bil stoddstotno prepričan, da sta govora obeh vasi po izvoru in času čisto prekmurska, zlasti ne za Hidegség (nem. Kaltenbrunn, slovensko Mrzli Studenec), ker mi je ponekod kazal precejšnje sledove z nekimi srbskohrvatskimi govori (istrskimi in današnjimi kajkavskimi). V budimpeštanskem ministrstvu prosvete so mi ljubeznivo ponudili vso pomoč, (avto, prenočišče v Šopronju itd.), ako želim tja. Vice-direktor Dr. Király Péter mi je posodil Kratko vprašalnico za slovenski lingvistični atlas, da sem si jo pomnožil za delo na terenu. Z dodanimi vprašanji (raznih besed istega problema, raznih psl. oblik) obsega moja, brez druge literature napravljena vprašalnica, z 267 številkami okrog 400 besed.

Dne 9. junija pozno popoldne in zvečer sem zapisoval v Fertőhomoku (= Na jezerskem pesku; tudi samo Homok „Pesek“ ali „Na pesku“); 10. junija dopoldne pa v Hidegségu.

Glavni *informator za Fertőhomok* mi je bil Raszipovits Ferenc, okoli 50 let star, načelnik Kmetijske zadruge; pomagali so tudi še drugi prisotni. Za *Hidegség* pa Vitner Gyula, * 1894, Erdősi Zsigmond, * 1923; Horvát Zsigmond, * 1913, in Völgy Géza, * 1946. Prebivalstvo obeh vasi je po podatkih Botkovih zapisov rimsko-katoliško; v *Hidegségu* jih je bilo 1952. po navedbi istega Botka Ferenca 510, v *Fertőhomoku* pa 740. Botka Ferenc pravi za *Fertőhtomok*, da so „majdnem tiszta horvát“ (skoraj čisto Hrvatje); isto tudi za *Hidegség*. Tudi sami se imenujejo „Hrvatje“, ker jih je pač stara Avstro-Ogrska štela med gradiščanske Hrvate. Danes so v resnici vsi bilingvisti, kar je razumljivo že zaradi madžarske šole. Pojejo pa še slovenske narodne pesmi; celo ponarodela Vilharjeva „Po jezeru bliz Triglava“ jim je znana. V slovenski govor že mešajo po katero madžarsko besedo.

Po madžarskih podatkih (*Lakóhelyismeret*), ki sem jih v prepisu dobil na občini, so prvi priseljenci prišli v te kraje že konec 16. stol., v glavnem pa od sredine 17. do 18. stol. in še celo v 19. stol. Omenjeni *Lakóhelyismeret* ima podatke o naselitvi, zlasti za Homok (po posameznih stoletjih), gospodarske in socialne podatke. Zanimivi so priimki priseljencev po posameznih stoletjih: 17. stol. npr. Babich, Geodanich, Jurinyák, Molnár (prvotni bržkone Mlinar), Solnolich, Borilich, Divós, Drosiak, Huniak, Hosper, Jankovich, Jelinhovich, Németh (Nemec), Krojzsits, Lubanich, Orbán, Pivarich, Szakács, Vukovich. V 18. stol. Borichovich, Tabesich, Kronich, Vestetsich, Cepe, Ludavác, Milasovich, Palkovich, Weber, Dragich, Hunitz, Iváncsich, Gsákovich, Hertz, Lakner, Penezich, Wurm, Véperbeuer, Greger, Hunger, Krizmanicz. V 19. stol.: Angmayer, Hiás, Stankovich, Ohr, Lieb, Baumgartner, Rasipovits, Kovács (Király), Kampits, Csctkovits, Pozsgay, Simon, Vinkovich, Láng, Karlovits, Rochov, Szigeti, Stankovics es Német (Pados). — Priimki so torej zelo mešani jugoslovanski. Ker še nimamo izdelanega historičnega slovarja priimkov, ne moremo iz teh imen trdno sklepati, odkod so ti priseljenci prišli. Nekateri so pač Slovenci (še danes splošno znani slovenski priimki!), drugi kajkavski (Kajkavci so se še v 17. stol. imenovali Slovence, npr. Juri Habelich); nekateri istrsko-dalmatinski Čakavci itd. — *Hidegség* se je 1283 imenoval *Hidegsed*. Odkod pa so njegovi prebivalci prišli, je težko povedati (*Vlasits*, *Cvitkó*, *Tomasich*, *Rudasitch*, *Draskovich*, *Blaškovich*, *Pivarich* i dr.). V obeh vaseh so bili nekateri priseljenci tudi Nemci (*Hertz*, *Lakner*, *Wurm*, *Veperbeuer*, *Baumgartner* i dr.). Sicer pa so priimki največji popotniki in je po njih tvegano kaj trdnega sklepati na izvor, bivališče itd.

Moji podatki iz obeh vasi so preskopi, da bi mogel o problemu same priselitve kaj več povedati, in to tudi ne spada v ta moj kratki opis govora vasi Homok in pozneje *Hidegség*. Zaradi omejenega prostora, obeh vasi

sploh ne morem obdelati. Omejil se bom le na problem sam. Za sedaj bom obdelal samo *Fertőhomok*, oziroma sam *Homok*.

Pri opisu bom izhajal iz končnih psl. glasov in oblik, kakor izhaja omenjena kratka Vprašalnica za splošnoslovanski lingvistični atlas.

Vokali: *i, ě, e, ɛ, a, o, ɔ, u, y, v, ɔ, ĺ, r, m, n.*

Konzonantni v končni psl. fazi:

Labiali	Alveolari	Palatali	Velari
<i>b</i>	<i>d</i>	konz. <i>ǰ, j — dǰ</i>	<i>g</i>
<i>p</i>	<i>t c</i>	<i>t' č č'</i>	<i>k</i>
<i>w</i>	<i>z</i>	<i>ž</i>	—
<i>f</i>	<i>s</i>	<i>š</i>	<i>h (ch)</i>
<i>m</i>	<i>n</i>	<i>ň</i>	<i>n</i>
<i>ɸ</i> (konz. <i>u</i>)	<i>ɺ</i>	<i>l'</i>	velarni <i>ɺ</i> : (<i>l</i> srednji <i>l</i>)

A. Vokali

Vokali so akcentuirani in neakcentuirani. Neakcentuirani so vedno kratki; vsaj jaz nisem našel neakcentuiranih dolžin, dasi jih Botka Ferenc v obeh svojih zapisih 1952. navaja: *sǰjún* (s soljo), *kűščún* (s kostjó); na *kűščí* (Hidegség); na *kőščí* (Homok), s *žená* (i. sg.), na *ž.ná* l. pl., z *măščún* (i. sg.). Vse te in podobne dolžine, kolikor morda še danes v kaki družini obstajajo, morejo kazati na čakavski izvor.

Akcentuirani vokali so dolgi ali kratki. Vendar sem si za *Fertőhomok* zapisal (pri št. 15. a mojega gradiva): „Dolgi vokali postajajo poldolgi, kratki pa nadkratki.“ Kvantitetna opozicija je l. 1965 pri poudarjenih vokalih (vsaj v izgovoru mojega glavnega informatorja) v Homoku že izginjala. Ta izguba opozicije, tudi kvalitetne se more videti tudi že 1952 v Botkovem zapisu za *Hidegség*. V celoti je pa razlik med govoroma v *Fertőhomoku* in *Hidegségu* toliko, da moram vsak govor posebej obdelati in pri vsakem navesti morebitne različne podatke v zapisu Botka Ferenca.

Akcent je še deloma premičen: *ôs ɔsí, lɔv.l — pǒlǒvil, zvǒn.l i pǒ-zvǒn.l* itd. Končni *-l* se pri opisnem participu mošk. spola, pri samotálnikih na *-l* in pri pridevniki na *-l* v moškem spolu praviloma izgovarja kot srednji *-l*, tudi na koncu zloga v sredini besede: *kčĕlci*.

F e r t ő h o m o k

Vokalni sistem

A. Poudarjeni vokali

i

ie/ie

u

uo

B. Nepoudarjeni vokali

i

u

e/ɛ	o/ɔ	e	o
ej	oɥ	—	—
ɛ	—	ɛ	—
a		a	

Plus: *r, l, m, n.*

A. 1. Psl. [i] in [y] sta že v začetni slovenščini dala enoten glas *i*, samo v nekaterih pozicijah (za labiali) se je v nekaterih narečjih še nekaj časa ohranila razlika med obema vokaloma (gl. Freisinger Denkmäler, München, 1968, 22 sl.).

Sicer pa je enotni *i* pod poudarkom (dolгим ali kratkim) dal en sam refleks *i*: kosišjɛ „kosišče“; friškɔ „hitro, brž“; ɔsi (g. sg.); sɛdım, sɛdijɔ; pivnica -ɛ f (klet pod hišo); hiža -ɛ „stavba“: vɔj (= v) hižɔ; svınc -a m „svinjak“, pl. svınci; stiri; klınɛc; curi (3. sg. prez., inf. cūrit); stıskat (inf.) -am; sɛkırum (< s sek . . .); tudi : sɛkırum; tijo „tiho“; bōrɔvica -ɛ „brin“; kisɛlɔ zɛjɛ (zelje); štiri vōla; živil živila „živina“; pōlmıš -a „netopir“; idɛmɔ; ima (3. sg. prez.); sın sına, nıgɔvi sını; krıvɔprisɛga; strıç -a; družina, tudi rōdbina; jā platım; liɛç, dvōja liɛç (!); vıditi vıdım -š, ɔn je vıdeɔ/ɥ, mı smɔ vidɛli; trı; sila -ɛ; zıma; prɛtɔlıtjɛ (!), nıžɛk nıska -ɔ; žɛlım; sıvɔ jɛ; iskat, išɛm, išci, iskal -a -ɔ; či (> hči); liščɛ; sıjat (inf.) sōnce sıja; iti idɛm -š; s hižɔ; sınɔm (< s sinɔm); ɔn je zvɔnıl, jɛ pozvɔnıl; lɔvıl - jɛ pɔlɔvıl; pšɛnica -ɛ; žıvım -š; nıva -ɛ; slıva -ɛ; lɛdvıɛç.

B. *Nepoudarjeni i* ostane, le da se nekoliko širše izgovarja kot poudarjeni: mlātıt (inf.) -im/n -š, ɔni mlātijɔ ali mlātıdɔ/du, mlātımɔ, sūtra būdɛmɔ mlātılı, fčɛra smɔ mlātılı; hɛrž mlāti (imper.); razdjɛlım; huɔdıtı (inf.) -im -iš, huɔdijɔ / -dɔ; huɔdı sɛm! vuɔzıt, būdɛm vuɔzil; ɔni vuɔzıjɔ, jā vuɔzım; na kōlih „na vozu“; nɛsɔ jɛ v mɛlın (mlin); sɛdɛti; trıçavlı, štiri çavlı. pjɛt çavlı (!); dōɥlı; gōri; na skāli (skala pomeni leseno 'iver'); trı brɛjgi; vɔdı je (v vodi); cūrit (inf.); kāmıni (nom. pl.); vzɛti (v)zɛmı sı! štiri vōla; kōnıski kɔmāt; živil živila „živina“; perjādi (g. sg.) f.; zvıri (g., d., l. sg. n., g. a. pl.); lɛtit (inf.), lɛti (3. sg. prez.), lɛtijɔ, kɔs jɛ lɛtıɥ (!). žɛrjāvı sɔ lɛtɛl (< leteli); štɛlıca -ɛ „stenica“; kčɛlci (n. pl.) „klopi“; ku(h)atı çāj; sɛjçi (imper.), inf. sɛjçt, prez. sɛjçɛm; dɛkla „deklé“; dɛklica; brātı (n. pl.) in brātjɛ (n. pl.); tɔ sɔ trı mōuži; pjɛt mōuži; nıgɔvi sını; prisɛga; rōdbina, rōdjāki „rojaki“; ɔnı plātijɔ; ɔçi (n., g. pl.), dva ɔçi (ak. du. = pl.); nōsıɛç „nosnice“; lāsı (pl.); med zōɥıbi mɛsɔ „desla/-sna“. zōɥıbi (n. gi. pl.); vɛsɛlı (dol. obl.) : vɛsɛl in vɛsɛl (nedol. o.); gɔvɔrıt (inf.); na laktı; lɛjvı -a -o; prāvı -a -ɔ „dexter“; mɛrıt (inf. in sup.); kuɔstı (n., a. pl.); çɛlı dān (!); bjɛl : bjɛlı; zabɛlılıt -ım; prɛvūçi sɛ -ɛm „navadıtı se“; cfr. shrv. prıvıçi se; prɛsɛçi; māsńık (iz slovenskega knjižnega jezika); vūnı jɛ (zunaj je);

c) *i* (po analogiji): na skàli; na vòdi; v lèsi (v gozdu); lètiti, (lètijo); kòs je lètiu; víditi; tērpiti -im; òri (< orěchъ).

3. [e] A. *Etimološki e nudi pod poudarkom* tele reflekse:

a) *e/e*: stěrnjēj/-nēj „strnišče“; zēmija in zēmja; macēs -a m; zēje (iz: zelje); tēta; ušēsō, dvēj ušēsō (!); vēsēl : vēsēli; nēpcē „nebo v ustih“; sēdam; čēr (g. sg. hčere); žēlēr -a m (iz madž. zselér).

b) *e*: fčēra smō mlátili; kàj tō nēsēte? nēsējo v mēlin (mlin); tēle, prēs (!) tēlēta; sēsra -e, žēna -e; čēlō -a, jēdna „ena“; nēbo -a n; nēsiti nēsēm, je nēsēl, je nēsła; sēlō -a n (ne : vēs ali vās); med (predl.) sēsť (< sestī).

c) *i/ē/iē*, tjēsam (tešem); zjēlēn : zelijēni -a -o; djēvet „9“; djēsēt „10“; mjēd (medъ); piēpēl.

č) *ē*: živlējine (iz notranjsko-istrskih slovenskih govorov).

B. *Nepoudarjeni etimološki e* je redno širok: gràbijē, kòsijē, držàlovjē, bùdēm, bùdēmō vuòzili; òdnēsēm; nēsējo; žēlēzō; sēdēti sēdīm, sēdijo, sēdēm (sēdo); kàmen -a, pl. kàmenī; tēsàti; tēlēta g. sg.; žerjāvi sō lētēl; mētūl -a m; idēmō; bràtjē; nēj prēz žēnē; akàžēm -ēs; vējke, trēbē „trepalnice“, nōsice (nosnice) jēdno lice; dvōja lice (!); stopàlē; glēžēn; sērcē -a n; piūučē (pljuča); lēdvicē; nēmre; vādle (nem. *Waden*, sloven. centrano dialektično *bódlni*); sàme (n. pl. f. od *sām*); zvjēzde g. sg.; prētōlitjē; zjēlēn : zelijē/ēno; iščem -ēs; nē bùdētē; nē vēstē; zàjēga (za njega); mōjēga; sējēm -ēs; idēm -ēs; stēblē g. sg. (n. sg. je stēbla f (*stēblo*); sōnce, jàboke (n. sg. jàboka f); suzē (solze); piēpēl (pepel); grōuzijē (iz *-dje*); mōrēm -ēs; s pērjēm; nēsēm nēsēs, je nēsēl; pšēnica -e; tērplēn (trpljenje); živlējine; pōulē; mōrjē. moždjē n, moždjā (ništ moždjā „nič možgan“; prim. prleško *možjani*).

4. [e] A. *Poudarjeni nosnik e* reflektira kot:

a) *i/ē*: piēd -a m „pēdъ“; potjēgnōt (pōtēgnōti), potjēgnētē; sriēča.

b) *ē*: vzēti (v)ēzmmam si, zēmi si!; prisēga, krivōprisēga; mēsō -a n; prēsēči prēsēžēm, òn ga je prēsēgl.

c) *ē*: tēlēta g. sg.; sēdēm (sēdo); zēt in zēt -a m; tēžk tēška (nošēča); vēč (vē'e)mēhēk (mēka -o) iz *mekākz -zka -zko*; jēčmēn jēčma.

B. *Nepoudarjeni e*: refleks je široki e: siēmē, tēle; lēdvicē; miēsēc; dējtē; smējāti sē; ždrjēbē (in žerjēb).

5. [a] A. *Poudarjeni a* je dolg ali kratek, nekoliko labiovelariziran: držàlo -a n, držàlovjē -a n; mlátit -im; sùtra ūtri bùdēmō mlátili; fčēra smō mlátili; znàs jàhat kòna; jàhanje -a n; kàj; štàla; kàmra -e; čāvēl, dvā čāvli; trī, štīri piēt čāvli; na skàli (*škala* ima samo pomen „iver“); kàmen -a m, pl. kàmenī; tēsàti; pērjād -i f, čūda pērjādi; žerjāvi sō lētēl; dijāicē -a n; làkōmēt (masc. za slov. *lakomen*), òna je làkōma; čāj; brāt -a m, pl. bràti ali

brátjē; skázat skázēm; oní plátijō/-du, já platím!; imam dvē ōči (sak. du. pl. „dve očesi“); lās, pl. lāsī; vrát -a m (okrog in okrog) : gōūt -a m (samo sprednji del: *golt*); stopâle -âl plur. f; sg. jē stopâla -e f; lākēt, na lākti; právi -a -o; na vĕjķē tāk; dān (in dĕn) iz *dnis*; grād (sh. zamak); vārōš po-leg mĕjstō in mĕjstō; sàda (sedaj); màša -ē, màšnik -a m, oboje iz knjižne slovenščine; *màti* (zā ves singular samo ta oblika! plurala nimam zapisanega; tudi Botka Ferenc ne); gràbja -ē f. sg., navadno plur. gràbjē f; *smejàti* sē; jàbōka -ē f; nájti nájdem; màčōha -ē f „mačeha“; skàda? „kdaj“; vràbēc vrápca m; krāj (kralj) m; já (azъ); gospodār -a m; niš(t) moždjâ (nič možgan); brāun „rjav“, brāunō jē.

B. *Nepoudarjeni* a ni labializiran: stúp stúba (stl̥bъ) m; zĕmja in mōja zĕmlja; pĕjska g. sg.; pjĕda g. sg. m; razdjĕlt (< -liti); bjĕžat, bjĕžal; jáhat kōná; jáhanje; drĕjva -ē f „plug“; tudi „les“; sĕdla g. sg.; stĕna -ē „zid“; kōmōra -ē f „jedilna shramba“; pivnica -ē f (klet pod hišo), svĕča; štàla; kōnska štàla; kāmra -ē f „izba“; sōba; hiža „stavba“; rōka; kāmĕna g. sg.; stĭskat stiskam; tĕja f. „tĕmb“; bōrōva drĕjva; smrĕjka; macĕš -a m; bōrōvica „brin“; cĕpat -am -aš -amō dr̥va. (v)zĕmam si; rāst rāsta in (chrastъ, *dōb*); žĕja -ē f „zelje“, toda : kĭsĕlō zĕjē; dvà, trĭ, štĭri vōla; cūcka g. sg.; cūda (pĕrjādi); gōuska (velika: gōusē n (mlada), vūka (vĭka) g. sg.; strĭĕla; guōja (madž. golya); žūna (žolna); bĕsĕjda; ōna jē lākōma; kūhati -am -aš; já imam mūža (ak. ag.); nĕmaš plundrē g; sg. f: (dekleta) nĕmam, imam plundrē (pl.) „hlače“; ima muōža; dĕklica (majhna), dĕkla (večja, „deklĕ“); nĕvĭesta; sĕstra; bràta g. sg.; sĭna g., a. sg.; žĕna; vĭĕra; prisĕga; tĕta; dĕda n. sg. od *dĕdō*); sōuseda n. sg. f. ali g. sg. m.; dvà gōsta; družina; rōdbina; skázat (inf.); platím -iš; dōktōra; dvōja (lĭcē); ōbraz ali uōbraz — a m; rōka; nōga; plur. kōlna; čĕrĕjva; popĕvamō; sila; pūkĭast -a (pukljast); mōka; nĭska; nĕba (g. sg. od *nĕbo*); zvĭjĕzda; lĕta (g. sg.) : plural lĕjta (nom.); zĭma; kōnca g. sg. m „kraja, sukanca“; kōnĕat kōnĕam; nadĕja (*nedĕlja*); zabĕjlit -im; tĕma, bĕjda; tĕška (noseĕa); iskat, išĕĕm, iskal -la -o; prōšnja; ōn ga jē prĕsĕgĕl; sĕdaj in sàda; sĕnja (sanja); zàjega; snĕha; mòjĕga ōtaca; vok. ōtac; prōšla jē, màša; lĕka (lĭgĕka); sĭjat (inf.); sĕjati; srĕjda; vrĕjĕmĕna; dĕska; kĕsna jē; stĕbla -ē f; dōužna; dōuga; pōuna; bùa (*bĭcha*); jàbōka; jàbōkē (g. sg. f.); sūza (slza); čĕrva g. sg. m; srĭĕĕa; hĕrdja; lĕjpa; kōna g. sg.; màčōha; jē nōsila; jē nĕsla; ōna jē huōdila; ōna jē hūda; korūza; pĕĕnica; nĕma niš hĕrzi; fažōn (fižol); rĕjpa; jĕĕma (g. sg.); mĕjha g. sg.; skàda „kdaj“; nĭva; sūa (iz: *suha*); cūcka (g. sg.); cĕrkva; orĕja (orĕcha); slĭva; grànica, čĕrĕšna; čĕrĕpina.

6. *q* A. Za *poudarjeni* nosnik *q* imamo več refleksov:

a) *u*: bùdem -ēš, bùdĕmō bùdĕtē.

b) ôṽ: gôṽṣe (mlada gos); gôṽska (velika gos); tō sō trī mōṽzi; pĭēt mōṽzi, gl. še pod c); sôṽṣed -a m; pōṽṣek; zōṽb -a, plur. zōṽbi; pĭēt zōṽbi; mōṽka „moka“.

c) uō: muōž muōža; guōst -a -o „dicht“.

č) ô: sô (3. pl. prez.); rōka -e; mēd zōbi mēsō (dlesna), želōdec, želōdca/želōca.

B. *Nepoudarjeni* o ima reflekse:

a) -o: mlâtijo, nêsejo, voj hîžo (a. sg.); drêjvo (a. sg. f) oṽšejo; pēnot (pĕchnoti); utēknot (vĕtknoti); s hîžo (i. sg.); z nōugo.

b) -u/-o ozir. -du/-do; mlâtidu poleg mlâtido;

c) -un v instr. sg. mâšcün; tudi -um: s šekîrum poleg sekîrom.

7. Etim. [o]. Širokega o ni ne v poudarjenih ne v nepoudarjenih zlogih, vsaj v Homoku ne.

A. *Poudarjeni* o: a) ô: mōja zēm(l)ja; ôno; na kōlih (na vozu; kōla n. pl. „voz“, kolo „Rad“ : koṽač); s, kōmōra -e „jedilna shramba“; kōńska štala; bōr -a m; bōrova drêjva, n. sg. f; vōl -a m, dvā, trī, štiri vōla, pĭēt vōlof; stōl -a m „miza“, stōlec -lca m „stol“; kōs -a m (ptica); pōlmîš -a m „netopir“; tō (kaz. zaim.); gōst -a „hospes“: dvā tōsta; pl. gōsti nōsicę pl. „nosnice“; ôbraz; kōlna n. pl.; tōrk „torek“; mōrēm, nēj mōči; nōsit/nuōsit -im, ôn je nōsil, ôna je nōsila; je pōzvōnil; je pōlōvil; prōsō; fa ôn „fizol“; člōvek.

b) uō: huōdit, huōdim, huōdijō/-do/-du, huōdi sēm; vuōzit, vuōzil; kuōrēn, guōja -e f.; uōko/ōko n., g. sg.; nēma ôko (!); ôči: Imam dvā ôči (!); kuōs(t) kuōsti, sāmę kuōsti; s koṽtmî; s kōšču (!); huōdit -im, je huōdil, ôna je huōdila.

c) ôṽ: nōṽs, -a m; trī nōṽsi, nōuč; pōmōuč; grōuzję, z nōugo; kōṽ iz kōto vpraš. zaim; pōṽlę.

č) ô/ô: kōńa jâhat; sōba; gōrę (gor na hrib); dōlę „dol“; gōri; uṽōdi je, uṽōdo je spālo; ôbēd; rōdbina; dōktor -a; kōnęc kōnca m; kōnčati kōnčam; ôn; ôṽęc ôṽtaca, vok. ôṽtac; kōń -a, pĭēt kōńi, s kōńom; hōdi (imp.); ôṽęs; ônda „tedaj“; ôri (oreh); pĕk pōtōka.

d) u: krūmpli (krompir); nūž 'nož', pĕž nūža; jâ imam nūža.

B. *Nepoudarjeni* o je redno ozek vokal (o): držālo -a n; držāloṽje -a; mlâtimo; bûdēmo, friško; oṽnēšem; pōtĭęgnōt pōtĭęgnēṽ; oṽi g. sg. f; želēzo -a n „plug“; za 'plug' se rabi tudi drêjva -e f; kōmōra -e; spālo (s-padlo); mjēsto; tiho ali tijo; bōrova; bōroṽica „brin“; kōrēņę? cēpimo drva; kisęlo

zêĝ (zelje); kômat; sêjno; gnêzdo; k obêdu; lâokmêt (masc.), lâkoma f; lêjpo; têtstô; nêgovi (sîni); popêvamo; právo „desno“; rođjâki; dôktor -a; uôko in ôko; čĝlo; ušêso; kolênô; dvêi kolênę; stopâlę -al f. plur.; têtlo; nisko; nêbo; lêtô, zeljêno, sivo, črno; brâjno (rjavo) ję; skûro ję (istrsko slovensko); vâroš; îdêmo; mlêjko (n. in g. sg.); kêsno ję stêblo; gêrlo; s kônom ję pojël (kajk. pošel); ję zvônîl, ję lovil; ję pozvônîl; je polôvil; Tô je lêjpo. Tô ję hûdo. kôrûza; prôsô; gospodâr -âra m; sûo (iz *suho*); orêja (oreha); moždjê moždjâ „možgani“, nêma niš(t) moždjâ (prim. prleško: možjâni).

Za nepoudarjeni *o* v besedi *klobuk* imamo sekundarno poudarjeni *ê*: *klêbuk*.

8. [u] Pshl. in prvotnoslovenski *u* je *pod poudarkom* in *če ni bil poudarjen*, ostal redno kot *u*: kl'ûč in kjûč (novejše); cûrit (inf.) — *curî*, 3. sg. prez., bręžûjek (brežuljek), cûček cûcka m; čûda „veliko“; meťûl -a m; kûhati kûham; krûha; hljêb kruha; plûndra; ûjęc ûjca; dêdu (gen. sg.); družina; ušêso n. sg.; pjûuče pjûuč (plur. tant. za *pljuča*) fem.; škûro ję; vûn; v vûni ję (zunaj je); nûk -a (iz: vnuk); vûš vûši f.; jûbit (ljubiti); jûdi (ljudi za n. pl. ljudje); hûd -a -o; kôrûza; klêbuk, krûmpli; sûu súa sûo (iz *suĝ*); pûkjast „grbav“ (iz puk(l)jast); po nem. *buckelig*.

9. [ъ/ь] Psl. ъ in ь sta se že v predslovenski dobi zlila v kolikor toliko enoten polglasnik (ə), dasi bi iz starih zapisov obeh glasov in današnjih nians v narečjih mogli sklepati, da njegova izgovarjava le ni bila tako čisto srednji ali celo sprednji vokal.

A. Za poudarjeni *ə* imamo v Homoku:

a) ê/ĝ/ĝ: dên, dęnĝšņęga dnêva; tēmęn, tēmno ję; tēma; sęnja (sanja n. sg., slov. navadno plur. *sanje*); lęĝęk (< lĝĝkĝkĝ), lēka -o (< lĝĝka -o); pēņot (pĝchnōti) pēņęm; utēknōt (vĝ-tĝknōti), utēknęm; dêska -ę kêsena si, kêsna ję; kêsno ję; dnęs; stêblo -ę f; pękĝl -kla (*poklb*); sęsat, dęjtę sęsņę. Polglasnik v besedi *môlynъ* za vzglasnim *m-* ni izpadel, marveč je prešel v ĝ) *mêlin* (prim. centralno slovensko *malin*); lahko je pa po prezentu glagola *meljem*, prleško dialektično *mêlem*, analogično prešel tudi v *mêlin*.

b) à: màša, màšnik (iz knjižne slovenščine); dân; skâda je najbrž prevzeto od gradiščanskih Hrvatov.

c) ù/û: vûn (kam?), vûni ję (kje?); vûš vûši (iz vĝšĝ), g. sg. *všši* je dal *ušî* in s protetičnim *v*: *vûši* (akcent po nom. sg.!).

B. *Nepoudarjeni ə* redno reflektira kot *ĝ*, redko kot *a*: pęjsek -ska; klîņęc klînca; bręžûjek -jka; cûček cûcka; kčêlęc -lca, „klôp“ plur. kčêlci; ûjęc ûjca m (se redko rabi); pôupek; glêžen; žĝlôdęc; tēmęn; tĝĝęk; kuņęņęc (Ende, Zwirn); ôtęc in ôtac, g. sg. môjega ôtaca; lęĝęk; tjêdęn; kêsęn, dęnêšņî; dôužen; vrâbęç; tērplęn (trpljenje); cûček; ždriêbęç, čâvĝl dvâ čâvli, trî štîri, pjêť čâvli.

V besedah *svīnc* (iz svinjec) in *tórk* (iz torek) je polglasnik ∂ že v nom. sg. izpadel.

O psl. *y* gl. zgoraj pod št. 1!

10. Vokalni [j] je dal A. pod *poudarkom*:

a) *u*: *vúk* -a, pl. *vúki*; *stúp* *stúba* m (iz *stŭbŭ*); *žuna* (žolna); *bua* (iz *bŭcha*); *sùza*, pl. *sùze*.

b) *ou*: *gôut* „sprednji del vratu“; *dôužen* *dôužna* -o; *dôug* -a m; *dôug* -a -o; *pôun* -a -o; *tôučę* (3. sg. prez. od *tolči* -em); prevzeto iz notranjsko-istrskih govorov.

c) *ô*: *žôt* -a -o (žolt, rumen); *sôncę*.

B. *Nepoudarjeni* *l* je dal:

a) -el: *sędęl* (g. pl. od *sedlo*); *pękęl* (iz *pęklŭ* > *pękl* > *ęl*).

b) *o*: *jáboka* -ę f.

c) Skupina *olk-* je dala *lak-*: *lâkomęt* m, *lâkoma* f; *lâkęt*, na *lâkti*.

11. Vokalni [r] je A. pod *poudarkom* dal: a) *ęr/ęr*: *hęrž* „rž“; *hęrži*; *sęrna*; *oբęrvę*; *sęrcę*; *gęrlę*; *kęrf* *kęrvi*; *smęrt* -i; *čęrf* *čęrva*; *hęrdja* „rja“; *tęrplęn*; *pęrst*.

b) *ęr*: *cęrkva* (skoraj *cęrkva*).

c) *r*: *drva*, črno.

B. *Nepoudarjeni* *r* dá a) *r*: *držâlo* -a; *držâlovje*.

b) *ęr*: *stęrnęj*; *vętęr*.

12. Vokalni [m] Psl. skupina *konzonant + mь* [*k + mь*] je v Homoku dala *-em/-am*: *jesmь* > *sęm* (*sŭ*, *ję*; *smŭ*, *stę*, *sŭ*); *sedmь* > *sędam* „7“; *osmь* > *ôsam*.

13. Vokalni [v]. Skupina *-k + mь* je dala *ęn*; pred labialnimi konzonanti pa *-em*: *pęsmь* — *pęsen* : *pęsem* *popęvamę*; iz takih zvez se je oblika popevamo posplošila.

14. Skupina *črę-* da *čęre-/ęj-*: *čęręjva* pl.; *čęręjšna*; *čęrępina*. Skupina *žrę-* dá *ždrję-*: *žęrję-*: *žęrjęb*, *ždrjębę*, *ždrjębęc*.

B. KONZONANTI

1. Pri *labialih* se *b*, *p*, *f*, *m* izgovarjajo enako kot v centralnih slovenskih narečjih in v pismeni slovensčini. Prvotni bilabialni *w* se izgovarja kot labiodentalni *v*, pred nezvenečimi soglasniki in na koncu besede pa kot *f*: *živęti* *živim*; *cęrkva* -ę; *člŭvęk* -ęka; *zvŭnŭl*, *vŭda*, *vrâbęc*; *vzęti* (ostale glagolske oblike začetni *v*- navadno že opuščajo); *vęs*, *fsâ*, *fsę*; *fčęra*; *kęrf* *kęrvi*;

čêrf čêrva; *f* je labiodentalen. *Soglasniški y* imamo le v diftongih; rastočih in padajočih: huôdit, huôdi! vuôzit; dôule, gôuse, gôuska; môuži itd.

2. *Alveolari* (*d, t/c, z, s, n, r, l*) se izgovarjajo tako kot v centralnih slovenskih narečjih in v knjižnem jeziku.

3. Več sprememb imamo pri *palatalih*. Soglasniški *i* imajo rastoči in padajoči diftongi: sjêmç; pjêda m (pêd -i f); bjêzat itd.: pêjsêk pêjska; kâi?; drêjva -ç f; pred vokali postane tak *i* spirantičen (*j*): krâi < 'kralj' — krâja m.; tijo (tiho); *j* je spirantičen pred vokali v začetku in v sredini besede: jâhat; huôdijç; zêmja (poleg starega zêml'a); jêdan „eden“; pëjâd -; jêsti, jêim, jêjš, jêjjo itd. V nekaterih besedah se *j* spremeni v *dj*: djâjce, hêrdja „rja“; moždjê poleg možjê „možgani“; to je tipično prekmurski pojav.

Mehki č sem našel samo v instrumentalu pl. s kôšču. Ta *č* je pač iz čakavščine. Botka Ferenc ima v svojem zapisu za instr. plur. obliko s *kôšćim* s trdim *č*. Mehkega *č* nima tudi v Hidegségu. — Trdi *č* je splošen; skupina *šč* je ohranjena. — Tudi *ž* in *š* sta regularna refleksa.

Za *palatalni n* ima Homok refleksa:

- a) *nj*: stërnjêj -a m „strnišče“; dënéšnji;
- b) *n*: v nêga; kôna; pl. kôni. pjët kôni; niva; çëréšna;
- c) nazalirani *j*: têja „senca“ iz tën; zâjêga in tudi že zâjêga;
- č) *n* na koncu besede: glêžën (gležňň).
- d) *in*: živlêjne.

Palatalni r je na koncu besede otrdel v -r: gôspôdâr, žëlêr in ta nom. sg. je postal osnova za vse druge sklone: gôspôdâra, žëlêra itd.; pred vokaloma *e* in *a* pa je razpadel v *r+j*: môre je dalo v Homoku môrjê; za psl. *žeravjê* (Začladní všeslovanská slavni zásoba, Praha 1964, 512 sl.) imamo v slovensščini *žerjav*; prav tako v slovaščini *žerjav*; noben drug slovanski jezik nima palatalnega *r*; v Homoku imamo slovensko obliko: žerjâvi so letêl (iz -li); pëjâd -i ima *j* lahko tudi po slovenskem kolektivnem imenu *perje*.

Palatalni l dá refleksa:

a) v začetku, sredini in na koncu besede *j* (po madžarskem vplivu, kjer je *lj* prešel v *j*: jûbit (ljubiti); jûdi (ljudi — ljudje); kjûč -a; kjûci (ključ -a -i); zêmja poleg še zêmlja: grâbja in grâbjê (prvo nom. sg., drugo nom. pl. fem.); krâj (kralj madž. király), pûkjast, brëžûjêk; zêjê (zelje).

b) v sredini in na koncu besede imamo tudi (redko) srednji *l*: pôule (polje), kar je izrazito prekmurska oblika; tërplën (n. sg.) „trpljenje“; metûl -a m (metulj); çävël çävla; plur. dvâ çävli, trí çävli; živlêjne.

4. *Velari*: a) *g* in *k* nimata sprememb. Za *velarni n* imam samo primer: oŋ ga je pëšëgël „on ga je . . .“

b) *Spirant h* (=ch) je v vzglasju še ostal, vendar je malo oslavljen (hūōdit, hūōdijō/dō; hīža -ę ('stavba', ne 'vélika soba'); med vokali je *h* že popolnoma onemel ali vsaj toliko oslavel, da mu nastali hiat zapira soglasniški j: *tihō* ozir. *tijō*; v besedi *hrast* je onemel že v začetku besede: *rást*. V besedi *hrěn* se uporablja izposojenka iz nemščine: *krén*; tudi za *hči hčere* imam ože samo č: *čér* (g. sg.); *bua* (bolha); *grêi* (grěchъ); toda še *mêjh* (měchъ) in *mjêh* -a (mъchъ).

c) *Velarni l*, ki se verjetno šele v slovenščini velariziral pred zadnjimi vokali, je v homoškem dialektu postal srednji *l*: *držàlo*, *držàlōvjē*, *mlâtijō*, *lākōma*; *sēj*.la; *lās*; *têjlo*; *plūndra* (deklè); pred *e*, *ę*, *i*, *ə*, je *l* bil že prej srednje kvalitete: *mlâtili*; na *kólih* (na vozu), *žęlězō*; na *skàli*; *lês*; *ljêp* -a -ō; *têļę*, *vâdļę*; *kôlna* ima tudi v pluralu na koncu zloga v sredini besede srednji *l*; sg. *kōļņō*; *bjêl* : *bjêli*; *zējļēnō*; -*l* na koncu participa moškega spola na -*l* se skoraj redno izgovarja kot srednji *l* (označujem ga z *l*). Isto pri samostalnikih in pridevnikih na -*l*: *iskal*, *bjêžal*, *vôl*, *pêķęl* (pъķęl); tudi v sredini besede na koncu zloga se izgovarja srednji *l*: *kčêlci* „klopi“; je *pręšęęęl*; *stôl* -la m; *pêpęl*; *ję nōsil*, *ję nêsel*, *ję hūōdil* itd. Včasih imamo *redukcijo končnega -i* v plur. mošk. spola: *žerjâvi sō letêl* (< *li*), toda: je *lêtių*, *ôn* je *v.dęō* ali *vîdęų*, vendar spet: *mî smō vîdęl* poleg *vîdęli*; *vęšęl* : *vęšêli*; -*ol* (za vokalni *l*) je prešel, kot smo že omenili, v *ôų*: *dôųę* -a m; *dôųę* -a -ō 'lang'; *dôųžen* -žna -o 'schuldig'; *pôųn* -a -ō, toda *sōnce*, *jâbōka* -ę f; *sûza* -ę; *bua* (bolha); v part. pret. akt. II imamo tudi *sējku*.

Nekatere soglasniške skupine.

Psl. skupnini *bj*, *vj* (ne slovenski po izpadu polglasnika *ə*) redno ne dobita vmesnega *l*: *grabja* (bi v dialektu Homoka lahko nastalo tudi iz *grablja*); *držàlōvję*, *zdrâvję*.

Tudi *tvj* ja dalo *tj*: *cvjêjtję* in *cvêjtję*, *brâtję* (poleg *bràti* n. pl.). Toda *lišče* s trdim *č* (iz shrv.) in s *kôšču*. Prvotni psl. *tj* dá *č*: *svêča* -ę f.

V besedi *grozdje* se je *d* izgubil: *grōųzję*.

Vzglasna skupina *hr* je prešla v *r*: *rást* (chrastъ). Prav tako odpade vzglasni *v* besedi *vnuk*: *núk* -a m.

Beseda psl. *vъš* je dala po gen. sg. *wši* najprej *uši* in potem s proteičnim *v*-: *vúši* in no. sg. *vúš* (akuzat. gen. sg. *vúši* je iz nom. sg.).

V besedi *vtorek* sta odpadla začetni *v* in polglasnik: *tórk* -a m.

Govor v Homoku pozna samo besedo *sêlo*, ne *vês* ali *vás*.

V besedah *žrêbê* in *žrebac* se za vzglasnim *ž*- v časih vrine *d*: *ždrjêbę*, *ždrjêbęc*.

-*m* na koncu besed prehaja rad v -*n*, ostaja pa pred labialnimi soglasniki: *mlâtin* : *mlâtim* *prōsō*.

OBLIKOSLOVJE

Iz skopega gradiva, ki sem ga zbral v nekaj urah — med pogovorom o drugih rečeh — razberem, da se deklinacija pri nekaterih samostalnikih že izgublja, morda pod vplivom madžarščine in nemščine (gradiščanski Hrvati!). Tako ima npr. samostalnik *mati* v vsej ednini samo obliko nominativa sing. Tudi mehka deklinacija moškega spola že izginja: s *kòńom*, toda v srednjem spolu še: s *pěrjẽm*. Pri glagolih je mogoč še dolgi infinitiv z *-i* poleg kratkega brez *-i*. Kratki infinitiv se rabi tudi za supin: *nuõsit*, toda *živẽti*, *sẽjati*, toda samo *sijat* (*sõnce*); *iti*, *smẽjãti sę*; *zaprẽit* in *zaprẽiti*. ne *jesmь* je dalo *nẽsem*, ne *imamь* pa *nẽmam*.

Za 3. osebo plurala imamo obrazila: *-jõ*, *-dõ* ali celo *-du*: *mlãtijõ mlãtidõ/du*.

Ker imam premalo gradiva, primerjav s slovenskimi in današnjimi hrvaškimi narečji ne morem delati. Zaradi skopo odmerjenega prostora tudi govora v Hidegségu sedaj ne morem objaviti; storil bom to v prihodnji številki.